

УДК 336. 8

В. А. МІЩЕНКО, докт. екон. наук, проф., НТУ «ХПІ»;

О. С. ДРУГОВА, ст. викл., НТУ «ХПІ»

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ»

У статті розглянуто основні теоретичні особливості сутності поняття оцінки. Охарактеризовано точки зору різноманітних зарубіжних та вітчизняних економістів та зроблено висновки щодо подальшої еволюції даного поняття. Також було зв'язано поняття оцінки та конкурентного потенціалу. Запропоновано авторське тлумачення даного поняття. Під оцінкою конкурентного потенціалу підприємства запропоновано розуміти процес виявлення порівняної цінності тих його характеристик і властивостей, що забезпечують підприємству формування конкурентних переваг на обраному ринковому сегменті у певний період часу.

Ключові слова: оцінка, потенціал, конкурентний потенціал, поняття, управління.

Вступ. В економічній літературі відсутня єдина думка трактування терміна «оцінка». Більшість фахівців сходяться на думці, що оцінка є відображенням наших суб'єктивних уявлень про майбутні вигоди власника активу (об'єктивно існуючої вартості). Між вартістю як такої і нашою оцінкою вартості завжди існує певний розрив, пов'язаний з неповною інформативністю того, хто проводить оцінку. Відмінність точок зору обумовлено тим, що одні вчені при його визначенні роблять акцент на одержуваних результатах, інші – на елементах і характеристиках оцінки як процесу.

Аналіз останніх досліджень: З цієї точки зору теоретичний і практичний інтерес представляє визначення оцінки, представлене в стандартах Американського товариства оцінювачів, в якому ця розбіжність згладжується: оцінка бізнесу – це «акт або процес підготовки висновку або визначення вартості підприємства або частки акціонерів в його капіталі» [4]. Подібної думки дотримується і В. Григор'єв та І. Островкін, за словами яких під оцінкою слід розуміти як науково обгрунтована думка експерта- оцінювача про вартість оцінюваного об'єкта, так і процес визначення вартості об'єкта [5].

Полярну позицію в тлумаченні даного поняття займають Г. І. Сичова, Є. Б. Колбачів, В. А Сичов, М. А. Козодаєв, М. В. Пилов. Вони зазначають, що оцінка бізнесу являє собою «процес встановлення експертом-оцінювачем вартості об'єкта оцінки для специфічних цілей, результатом якого є науково обгрунтована думка про вартість оцінюваного об'єкта на дату оцінки в грошовому вираженні» [6]. Дане трактування дозволяє виявити ряд специфічних елементів, що характеризують розгляд оцінки вартості як процесу: об'єкт і суб'єкт оцінки; система конкретних показників та їх критеріальне значення; шкала вимірювань; терміни оцінки; безпосередня оцінка як отриманий результат, а також ступінь взаємозв'язку та співвідношення між цими елементами.

Викладення основного матеріалу. Як видно, в основі смислової ідентифікації оцінки бізнесу лежить ототожнення даного терміну з розрахунком вартості об'єкта. Разом з тим хочеться підкреслити, що слово «оцінка», має на увазі визначення ціни об'єкта, а не його вартості, оскільки в російській мові «ціна» і «вартість» мають принципову відмінність і не є синонімічні одне одному. «Ціна» показує отриману власником вигоду в момент реалізації об'єкта, в той час як «вартість» відображає витрати, пов'язані з функціонуванням об'єкта і понесені власником в фіксований момент часу.

Слід, однак, зауважити, що, незважаючи на термінологічне розмаїття, яке чітко простежується в європейських мовах і яке так автентично вбирає в себе російську мову, слово «оцінка» («valuation», «appraisal», «valorization», «evaluation», «estimation» і ін.) тут передбачає встановлення ціни, вартості, кількісних та якісних параметрів об'єкта, тобто спостерігається діалектична єдність цих двох понять. Тому під терміном «оцінка» необхідно розуміти визначення не тільки вартості об'єкта, але і ціни [7]. З цієї точки зору видається цікавим погляд на дану проблему Н.Ф. Чеботарьова, який вважає, що оцінку вартості будь-якого об'єкта слід розглядати як «цілеспрямований процес визначення в грошовому виразі його ціни з урахуванням потенційного і реального доходу, принесеного ним в даний момент часу» [8].

Окремі дослідники визначають оцінку підприємства, акцентуючи свою увагу на кінцевих результатах деякого процесу, який являє собою певне судження чи думку про цінності, рівні або значимості чого-небудь. Приміром, М.Ю. Мачці і Г. Брьозель під оцінкою розуміють «привласнення суб'єктом оцінки певного предмету – об'єкту оцінки – цінності, вираженої переважно в грошовій формі» [9]. У роботі В. А. Щербакова, Н. А. Щербакової зазначається, що оцінка підприємства представляє «визначення в грошовому вираженні вартості підприємства, враховує його корисність і витрати, пов'язані з отриманням цієї корисності» [10]. Напрошується висновок, що бізнес має вартість лише в тому випадку, якщо може бути корисний реальному або потенційному власнику. Корисність бізнесу – це його здатність приносити дохід в конкретному місці і протягом даного періоду часу. Чим більше корисність, тим вище величина оцінної вартості. Якщо немає ніякої можливості виявити реальну корисність майна, то на нього не буде ніякого попиту і, отже, у нього не буде ніякої вартості.

Необхідно відзначити, що в науковій літературі існує також деяка неоднозначність поглядів на трактування підприємства як предмета оцінки. З одного боку, підприємство може розглядатися як майновий комплекс і тоді оцінці підлягає все майно, що перебуває на його балансі і призначене для здійснення своєї виробничої діяльності; з іншого боку, підприємство може

розглядатися як бізнес, що представляє для його власників певну цінність і здатний приносити певний грошовий дохід.

Багато авторів (А. Г. Грязнова, М. А. Федотова, В. А. Щербаков, Н. А. Щербакова), проводячи тонку грань між оцінкою бізнесу і оцінкою підприємства, вважають, що бізнес являє собою конкретну підприємницьку діяльність, організовану в рамках певної структури, економіко-організаційною формою якого виступає підприємство.

Аналогічну позицію у вирішенні даної проблеми займають Г. І. Микерин, В. Г. Гребенников і Є. І. Нейман. На їхню думку, оцінка бізнесу може охоплювати декілька підприємств, що належать суб'єкту підприємницької діяльності з усією сукупністю лежачих на ньому прав і зобов'язань, з урахуванням наявних дозволів та ліцензій. При цьому автори зазначають, що підприємство як майновий комплекс не є суб'єктом права, а являє собою засіб ведення підприємницької діяльності, не володіє самостійними правами та зобов'язаннями, а ліцензії та дозволи даються щодо нього, але не йому самому.

В основі визначення семантики поняття «оцінка підприємства», сформульованій С. В. Валдайцевим, також лежить диференціювання даного поняття на дві нерівні категорії. З одного боку, відбувається ототожнення оцінки бізнесу фірм з оцінкою майна цих фірм; з іншого боку, розглядається оцінка «бізнес-ліній» як сукупності прав власності, технологій і активів, що забезпечують очікувані з деякою вірогідністю майбутні доходи.

На нашу думку, оцінка бізнесу діючого підприємства дещо відрізняється від оцінки підприємства як майнового комплексу. Дана відмінність пов'язана з тим, що бізнес – поняття ширше, ніж майновий комплекс. Бізнес має всі ознаки товару і може бути об'єктом купівлі-продажу. Але це товар особливого роду, його особливості обумовлюють принципи, підходи та методи його оцінки.

Отже, аналіз наведених вище наукових суджень щодо визначення поняття «оцінка вартості бізнесу» дозволяє прийти до висновку, що не існує якоїсь єдино вірною, чітко вибудованої трактування даного поняття, розгляду підлягають лише окремі сторони оцінки, які і виступають в якості предмета дослідження в різних роботах. Водночас таке понятійне різноманіття у визначенні економічного змісту даної категорії обумовлено складністю і внутрішньою суперечливістю самого процесу оцінки, що представляє собою комплекс необхідних обчислювальних процедур для встановлення вартості, в ході якого необхідно враховувати все розмаїття факторів, що формують вартість компанії, цілей і завдань, що вирішуються різними суб'єктами в системі оціночної діяльності та багато іншого. Як наслідок цього, виникає і все те різноманіття підходів і реалізуються в їх складі методів, кожен з яких характеризується своїми достоїнствами, недоліками і конкретною сферою доцільного застосування.

Разом з тим в економічній літературі відсутня єдина думка трактування терміна «оцінка». Більшість фахівців сходяться на думці, що оцінка є відображенням наших суб'єктивних уявлень про майбутні вигоди власника активу (об'єктивно існуючої вартості). Між вартістю як такої і нашою оцінкою вартості завжди існує певний розрив, пов'язаний з неповною інформативністю того, хто проводить оцінку. Відмінність точок зору обумовлено тим, що одні вчені при його визначенні роблять акцент на одержуваних результатах, інші – на елементах і характеристиках оцінки як процесу.

З цієї точки зору теоретичний і практичний інтерес представляє визначення оцінки, представлене в стандартах Американського товариства оцінювачів, в якому ця розбіжність згладжується: оцінка бізнесу – це «акт або процес підготовки висновку або визначення вартості підприємства або частки акціонерів в його капіталі» [4]. Подібної думки дотримується і В. Григор'єв та І. Островкін, за словами яких під оцінкою слід розуміти як науково обгрунтована думка експерта- оцінювача про вартість оцінюваного об'єкта, так і процес визначення вартості об'єкта [5].

Полярну позицію в тлумаченні даного поняття займають Г. І. Сичова, Є. Б. Колбачів, В. А Сичов, М. А. Козодаєв, М. В. Пилов. Вони зазначають, що оцінка бізнесу являє собою «процес встановлення експертом-оцінювачем вартості об'єкта оцінки для специфічних цілей, результатом якого є науково обгрунтована думка про вартість оцінюваного об'єкта на дату оцінки в грошовому вираженні» [6]. Дане трактування дозволяє виявити ряд специфічних елементів, що характеризують розгляд оцінки вартості як процесу: об'єкт і суб'єкт оцінки; система конкретних показників та їх критеріальне значення; шкала вимірювань; терміни оцінки; безпосередня оцінка як отриманий результат, а також ступінь взаємозв'язку та співвідношення між цими елементами.

Як видно, в основі смислової ідентифікації оцінки бізнесу лежить ототожнення даного терміну з розрахунком вартості об'єкта. Разом з тим хочеться підкреслити, що слово «оцінка», має на увазі визначення ціни об'єкта, а не його вартості, оскільки в російській мові «ціна» і «вартість» мають принципову відмінність і не є синонімічні одне одному. «Ціна» показує отриману власником вигоду в момент реалізації об'єкта, в той час як «вартість» відображає витрати, пов'язані з функціонуванням об'єкта і понесені власником в фіксований момент часу.

Слід, однак, зауважити, що, незважаючи на термінологічне розмаїття, яке чітко простежується в європейських мовах і яке так автентично вбирає в себе російську мову, слово «оцінка» («valuation», «appraisal», «valorization», «evaluation», «estimation» і ін.) тут передбачає встановлення ціни, вартості, кількісних та якісних параметрів об'єкта, тобто спостерігається діалектична

єдність цих двох понять. Тому під терміном «оцінка» необхідно розуміти визначення не тільки вартості об'єкта, але і ціни [7]. З цієї точки зору видається цікавим погляд на дану проблему Н.Ф. Чеботарьова, який вважає, що оцінку вартості будь-якого об'єкта слід розглядати як «цілеспрямований процес визначення в грошовому виразі його ціни з урахуванням потенційного і реального доходу, принесеного ним в даний момент часу» [8].

Окремі дослідники визначають оцінку підприємства, акцентуючи свою увагу на кінцевих результатах деякого процесу, який являє собою певне судження чи думку про цінності, рівні або значимості чого-небудь. Приміром, М.Ю. Мачці і Г. Брьозель під оцінкою розуміють «привласнення суб'єктом оцінки певного предмету – об'єкту оцінки – цінності, вираженої переважно в грошовій формі» [9]. У роботі В. А. Щербакова, Н. А. Щербакової зазначається, що оцінка підприємства представляє «визначення в грошовому вираженні вартості підприємства, враховує його корисність і витрати, пов'язані з отриманням цієї корисності» [10]. Напрошується висновок, що бізнес має вартість лише в тому випадку, якщо може бути корисний реальному або потенційному власнику. Корисність бізнесу – це його здатність приносити дохід в конкретному місці і протягом даного періоду часу. Чим більше корисність, тим вище величина оцінної вартості. Якщо немає ніякої можливості виявити реальну корисність майна, то на нього не буде ніякого попиту і, отже, у нього не буде ніякої вартості.

Необхідно відзначити, що в науковій літературі існує також деяка неоднозначність поглядів на трактування підприємства як предмета оцінки. З одного боку, підприємство може розглядатися як майновий комплекс і тоді оцінці підлягає все майно, що перебуває на його балансі і призначене для здійснення своєї виробничої діяльності; з іншого боку, підприємство може розглядатися як бізнес, що представляє для його власників певну цінність і здатний приносити певний грошовий дохід.

Багато авторів (А. Г. Грязнова, М. А. Федотова, А. В. Щербаков, Н. А. Щербакова), проводячи тонку грань між оцінкою бізнесу і оцінкою підприємства, вважають, що бізнес являє собою конкретну підприємницьку діяльність, організовану в рамках певної структури, економіко-організаційною формою якого виступає підприємство.

Аналогічну позицію у вирішенні даної проблеми займають Г. І. Микерин, В. Г. Гребенников і Є. І. Нейман. На їхню думку, оцінка бізнесу може охоплювати декілька підприємств, що належать суб'єкту підприємницької діяльності з усією сукупністю лежачих на ньому прав і зобов'язань, з урахуванням наявних дозволів та ліцензій. При цьому автори зазначають, що підприємство як майновий комплекс не є суб'єктом права, а являє собою засіб

ведення підприємницької діяльності, не володіє самостійними правами та зобов'язаннями, а ліцензії та дозволи даються щодо нього, але не йому самому.

В основі визначення семантики поняття «оцінка підприємства», сформульованій С.В. Валдайцевим, також лежить диференціювання даного поняття на дві нерівні категорії. З одного боку, відбувається ототожнення оцінки бізнесу фірм з оцінкою майна цих фірм; з іншого боку, розглядається оцінка «бізнес-ліній» як сукупності прав власності, технологій і активів, що забезпечують очікувані з деякою вірогідністю майбутні доходи.

На нашу думку, оцінка бізнесу діючого підприємства дещо відрізняється від оцінки підприємства як майнового комплексу. Дана відмінність пов'язана з тим, що бізнес – поняття ширше, ніж майновий комплекс. Бізнес має всі ознаки товару і може бути об'єктом купівлі-продажу. Але це товар особливого роду, його особливості обумовлюють принципи, підходи та методи його оцінки.

Висновки: Отже, аналіз наведених вище наукових суджень щодо визначення поняття «оцінка вартості бізнесу» дозволяє прийти до висновку, що не існує якоїсь єдино вірною, чітко вибудованої трактування даного поняття, розгляду підлягають лише окремі сторони оцінки, які і виступають в якості предмета дослідження в різних роботах. Водночас таке понятійне різноманіття у визначенні економічного змісту даної категорії обумовлено складністю і внутрішньою суперечливістю самого процесу оцінки, що представляє собою комплекс необхідних обчислювальних процедур для встановлення вартості, в ході якого необхідно враховувати все розмаїття факторів, що формують вартість компанії, цілей і завдань, що вирішуються різними суб'єктами в системі оціночної діяльності та багато іншого. Як наслідок цього, виникає і все те різноманіття підходів і реалізуються в їх складі методів, кожен з яких характеризується своїми достоїнствами, недоліками і конкретною сферою доцільного застосування.

Під оцінкою конкурентного потенціалу підприємства запропоновано розуміти процес виявлення порівняної цінності тих його характеристик і властивостей, що забезпечують підприємству формування конкурентних переваг на обраному ринковому сегменті у певний період часу. З метою здійснення такої оцінки розроблено системну модель її здійснення, основними елементами якої визначено її мету, завдання, об'єкти, суб'єкти, критерії, показники, одиниці вимірювання та методи. Розроблена системна (змістовна) модель дозволяє проаналізувати структуру системи оцінки конкурентного потенціалу підприємства, властивості її елементів та причинно-наслідкові зв'язки між ними, які мають суттєве значення для досягнення мети оцінки.

Список літератури: 1. *Modigliani F.* The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment // *F. Modigliani.* – М. Miller. American Economic Review, June 1958. 2. *Рутгайзер В.М.* Оценка стоимости бизнеса: учеб. пособие / В.М. Рутгайзер. – М.: Маросейка, 2007. 448 с. 3. *Боди З.* Финансы / З. Боди, Р. Мертон. Изд-во: «Вильямс», 2007. 592 с. 4. Стандарты по оценке бизнеса

Американского общества оценщиков (ASA). URL: <http://old.appraiser.ru/stand/bvs.exe> 5. Григорьев В.В. Оценка предприятий. Имущественный подход / В.В. Григорьев, И.М. Островкин. – М.: Дело, 1998. 224 с. 6. Козодаев М.А. Оценка и бизнес / М.А. Козодаев, М.В. Пылов. – М.: ОЛМА-ПРЕСС Инвест: Институт экономических стратегий, 2003. 128 с. 7. Фомин П.А. Оценка эффективности использования финансов предприятий в условиях рыночной экономики / П.А. Фомин, В.В. Хохлов. – М.: «Высшая школа», 2007. 284 с. 8. Чеботарев Н.Ф. Оценка стоимости предприятия (бизнеса): учебник / Н.Ф. Чеботарев. – М.: Дашко и Ко, 2009. 256 с. 9. Manfred J. Grundzüge der funktionalen Unternehmensbewertung / Manfred Jürgen Matschke, Gerrit Brösel. URL: <http://rsf.uni-greifswald.de/paper.html> 10. Щербаков В.А. Оценка стоимости предприятия (бизнеса) / В.А. Щербаков, Н.А. Щербакова. – М.: Омега-Л, 2006. 288 с. 11. Косорукова И.В. Учебное пособие по дисциплине «Основы оценочной деятельности» / И.В. Косорукова. – М.: Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2004. 192 с.

Bibliography (transliterated): 1. Modigliani F. The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment. – F. Modigliani, M. Miller. American Economic Review, June 1958. 2. Rutgayzer V.M. Otsenka stoimosti biznesa: ucheb. Posobie. – Moscow: Maroseyka, 2007. 448 p. 3. Bodi Z. Finansy. – Izd-vo: «Vil'yams», 2007. 592 p. 4. Standarty po otsenke biznesa Amerikanskogo obshchestva otsenshchikov (ASA). URL: <http://old.appraiser.ru/stand/bvs.exe> 5. Grigor'ev V.V. Otsenka predpriyatiy. Imushchestvenniy podhod. – Moscow: Delo, 1998. 224 p. 6. Kozodaev M.A. Otsenka i biznes. – Moscow: OLMA-PRESS Invest: Institut ekonomicheskikh strategiy, 2003. 128 p. 7. Fomin P.A. Otsenka effektivnosti ispol'zovaniya finansov predpriyatiy v usloviyakh rynochnoy ekonomiki. – Moscow: «Vysshaya shkola», 2007. 284 p. 8. Chebotarev N.F. Otsenka stoimosti predpriyatiya (biznesa): uchebnik. – Moscow: Dashko i Ko, 2009. 256 p. 9. Manfred J. Grundzüge der funktionalen Unternehmensbewertung. URL: <http://rsf.uni-greifswald.de/paper.html> 10. Shcherbakov V.A. Otsenka stoimosti predpriyatiya (biznesa) – Moscow: Omega-L, 2006. 288 p. 11. Kosorukova I.V. Uchebnoe posobie po distsipline «Osnovy otsenochnoy deyatel'nosti». – Moscow: Moskovskiy mezhdunarodniy institut ekonometriki, informatiki, finansov i prava, 2004. 192 p.

Надійшла (received) 05.10.2012

УДК 336.8

И. Н. МУРАШКО, ст. преподаватель, НТУ «ХПІ»

РЕФОРМИРОВАНИЕ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ КИТАЯ И ПРЕВРАЩЕНИЕ ЮАНЯ В РЕГИОНАЛЬНУЮ ВАЛЮТУ

В данной работе рассматриваются условия растущей неустойчивости глобальной валютной системы конвертируемости юаня, что воспринимается китайским правительством как одна из приоритетных долгосрочных целей, направленных на повышение роли национальной валюты в глобальных экономических процессах, снижение валютных рисков, содействие экономическому и торговому развитию страны. В статье определена роль Китая на глобальном финансовом рынке, рост доли китайской внешней торговли в юанях. В результате выяснено, что активизация процессов экономической интеграции в Азии существенно расширяет возможности диверсификации использования основных валют в регионе.

Ключевые слова: юань, валютный рынок, финансовая архитектура, финансовый центр, Шанхайская фондовая биржа, Гонконгская фондовая биржа, валютные интервенции, кредиты «своп».

Введение. Мировой финансовый кризис и возможные перспективы ослабления позиций ключевых валют усилили внимание к построению новой финансовой архитектуры, включая создание многополярной валютной системы. Позиции основных участников мирового финансового рынка во многом совпадают при оценке последствий мирового кризиса, но существенно расходятся при выборе путей модернизации валютных механизмов и